

**Ruperti Abbat̄is Tvitiensis, Summi Disertissimi=|miq[ue]
Theologi, sacris du[n]taxat literis omnia probantis, in XII.
prophetas minores, Commentariorum Libri XXXII**

Rupert <von Deutz>

[Köln], M. D. XXVII.

VD16 B 3835

Cap. III. Audite hoc verbum vacce pingues que estis in monte Samarie,
que calumniam facitis egenis. [et] confringitis pauperes, que dicitis
dominis vestris, afferte [et] bibemus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71859](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71859)

Azoti, & in ædibus terræ Aegypti: ut non sit opus dicere: quare sic fecit dñs terræ huic & populo huic: tunc uisitabo etiã super altaria Bethel, ut uidelicet memoria uitulorũ pereat, q̃ unus est in Bethel. quæ debuit esse domus dei, scdm hoc ip̃m nomen qd dicit Bethel. Et uiz de q̃ magnifice talem deũ, q̃ eleganter uitulum cornutũ percudit, dicendo: & amputabũtur cornua altaris, uidelicet ppter cornutã, quã colebat Israhel, formã uituli, foenũ comedentis, Amputata ergo cornua altaris, i. desolati cultores simulachri cornuti: cadent (iquit) in terrã, subaudiẽ nõ suam: quia captiui ducent in terrã alienã. Quod deinde subiungit: & percutiã domũ hyemalẽ cũ domo æstiuã, simplr iuxta literã accipere possumus: tanta; uidelicet eos fuisse opum, ut duplices haberent domos, hyemales & æstiuas: quã; aliã uersã essent ad aquilonẽ, aliã ad austrum, ut pro uarietate tempore; frigoris & caloris, cœliq; temperiẽ, pui derent. Itidem q; ait: & peribunt domus eburneã, iuxta historiã stare potest. Legimus enim Achab regẽ Israhel tantis fluxisse delicijs, ut domũ eburneã sibi fecerit. Merita cõtra tales cœlestis iræ seueritas, qbus cũ idcirco dedisset dñs regiones gentiũ & labores populorũ in possessionẽ, ut custo dirent iustificatões eius & legẽ eius requirerent: econtrario cõtra iustifi cationes eius & legẽ eius modis omnibus incedẽtes: uitulis quoq; aureis nefario cultu applau debãt, iuxta illud: Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatis, dilatatus, dereliquit deũ factoreẽ suũ. Propter eiusmodi crassitudinẽ siue incrassationẽ, impinguatio nem, dilatationẽ atq; recalcitrationẽ tam pulchre q̃ ueraciter, tam iuste q̃ fortiter, in uectiõẽ mirabili consurgens sermo diuinus clamat, & dicit: **Hudite hoc uerbũ uaccę pingues** que estis in monte Samarię, que calumniã facitis egenis, & confringitis paupe res, que dicitis dominis uestris, afferte & bibemus. Hoc ip̃m & q; dicit audite iam tertio fragore infelicũ auribus, illidit: Primo nãq; dixerat, auditum facite in ædibus Azoti. Deinde quasi propius accedens: audite (inquit) & contestamini in domo Iacobs: nunc uelut ad summũ perueniens, i. ad ipsos sacerdotes: audite (inquit) hoc uerbũ uaccę pingues. Nem pe acritus atq; animosus dignũ erat percuti tales dæmonũ sacerdotes, re; & animar; homi nũ uoratores, qui assumpti de extremis populi, ueritatẽ in mendacio detinebant, tanq̃ in hoc ipsum pretio conduci. Fecit enim Hieroboam sacerdotes de extremis populi, callide ni mirũ agens, & sciens q̃ libenter cũ suo fauore repẽtinã homines extremi diuitias exciperẽt: ¶ Ecce uaccę pingues recte dicunt eiusmodi sacerdotes. Poterant autẽ dici uituli pingues, fa tis congruũ hoc illis esset, ut uituli dicerent uitulor; cultores, & in uitulorũ simulachris con fidentes, atq; ex eorũ cõmertio pingues: Quare ergo cũ essent sexu uirili, uaccas seias quã uitulor; masculos eos dicere maluit? Videlicet ob augmentũ cõfusiõis, quia uitulis erãt sub acti miro genere fornicatõis, uaccæ debuerunt dici: quia sicut uisibiliter adorãdo substerne bant se talibus uitulis, ita & inuisibiliter animar; illo; erãt prostituta; tauris, i. spiritibus mali gnis. Itaq; nõ parui ponderis habet q; dicit: audite hoc uerbũ uaccę pingues. Simul nanq; tria hæc uehemẽter astruit, & similitudinẽ de qua Psalmista: Similes (inquit) illis fiãt qui faci unt ea, & omnes qui cõfidunt in eis: & fornicationẽ, qua deserto creatore fornicabant cũ ui tulor; simulachris: & turpẽ uentris impensionẽ quã in otio fouebãt, affluentibus de cuncto populo diuitijs: ueraciter incrassati, impinguati, dilatati, & exinde recalcitrantes, utpote pin gues uaccæ: nõ trã pingues, uerã etiam cornupetæ. Nam & superbia pinguiũ designat in eo q; ait: quæ estis in monte Samariæ, & cornupetarũ feritas uaccarũ in eo q; protinus subiũ git. Qui calumniã facitis egenis, & confringitis pauperes. Deinde q; ait: quæ dicitis dñis ue stris, afferte & bibemus, quis satis digne admiret: Quis alius, nisi spiritus sanctus taliter per os pastoris loqueret? Uaccæ pingues & nimium delicatæ, longius à præsepibus, saltem ad ada quandũ, non patiuntẽ educi: sed ad ipsa præsepia iubent sibi limpidas de puro fonte aquas de portari. Et quibus hoc iubent? Dominis suis. Quibus uerbis uel qua similitudine magnifi centius indignitas rei potuit explicari? Sacerdotes illi de extremis populi (ut iam dictum est) assumpti, & per illã assumptionẽ supremi ac diuites effecti, atq; uelut uaccæ pingues ocioso uentre dilatati, accumbabant plenis epularũ mensis, satisq; agebant pro imperio dicentes do minis suis, regibus suis: afferte ut bibamus, & de cætero seculos uos faciemus. Eternũ dũmõ sumptus nobis & pocula nõ defint, statuta iugiter regalibus edictis, nostri studiũ nostræ erit prouidentia; præoccupatos tenere animos populi, ne uelit ascendere ut faciat sacrifici

3. Reg. 22

Psal. 109

Deu. 32

CAP. III.

Rom. 1.
3. Reg. 12.

Vaccæ pin
gues, sacero
tes uitulor;

cia in domo dñi in Hierusalem, quod si fieret, interficeret regem suū, & reuerteret regnū ad domū Dauid. De hoc periculo securos uos faciemus, tantūmodo uideat ne desit quod bibamus. Pocula disertos faciēt uos, ut subornatis uitalis aureolis, pulchre & eleganter dicamus in auribus populi. Ecce dñi tui o Israhel, qui eduxerūt te de terra Aegypti, & nō erit qui nobis assertoribus aliud scire possit. Audite igit, inquit: **Iurauit dominus deus in sancto suo** quia ecce dies uenient super uos, & leuabunt uos in contis, & reliquias uestras in ollis feruentibus, & per apturas eribitis altera contra alteram, & projiciemini in Armon dicit dominus. **Quis est iste sanctus, in quo iurauit dñs deus.** Vtiq; non debet esse minor aut inferior q̄ ipse dñs deus. Hoies em̄, inquit Apls) per maiore sui iurant, & cōtrouerſiæ eorū finis ad cōfirmationē est iuramentū. Abrahæ promittēs deus, qm̄ nemiē habuit per quē iuraret maiore iurauit per semetipsum. Ergo hic sanctus suus, in quo iurauit deus suus est filius, quē utiq; sanctū dei etiā malignus quoq; spūs cū suo tormēto euāgelib; testate confiteſ. Erat (inquit) in synagoga hō habens dæmoniū immundū, & exclamauit uoce magna, dicens: Sine, qd nobis & tibi Iesu Nazarene? Venisti p̄dere nos? Scio te quis sis, sanctus dei. Igit in sancto suo nō in minore aut in maiore sed in cōæquali suo iurauit dñs deus: Quo aut̄ pertinuit, ut tali pro causa iuraret dñs in illo sancto suo: Videlicet quia certamē erat dño deo cōtra Israhel pro illo sancto suo à domo Dauid, ad quē sancti illius facta fuerat repromissio, & illius promissiois ueritatē detinere ualebāt illæ pingues uaccæ in illo qd̄ colebāt mendacio, nec erat pars illis in eadē promissioe dei dicentiū, nō est nobis pars in Dauid, neq; hereditas in filio Iſai. **Quid iurauit dñs deus in illo sancto suo?** Quia ecce dies uenient sup uos, & leuabūt uos cōtis, & reliqas uſas in ollis feruētib; & p̄ apturas eribitis altera cōtra alteram & projiciemini in Armon. Sensus iste est: Aduentura est nō longe & post multa secula, sed iā imminēs dies captiuitatis & angustia, in quo capiemini in filio, & portabimini atq; auferemini iure uictoria, iamq; uia captiuitatis uobis aperta sunt, & exhibitis altera cōtra altera, ut uestrā uictissimē mutuis uultibus cōspiciatis miserā, & projiciemini in locis armenia quæ uocat Armon, & in ciuitatibus Medog. Mirari aut̄ magis possumus q̄ eloqui, quantū plus habeat decoris, in eo q̄ metaphorā uaccarū cœptā seruauit: ut quas pingues dixerat esse uaccas, earum carnes dicat in contis & in feruentibus ollis esse portandas. Hoc ipsi nōnunq̄ fieri uidimus, ut p̄coctis carnibus feruēs & fumās cacabus in contis leuaret, & de loco ad locū. i. de culina lōgius deferret ad domū cōiuiantiū. Hoc ergo mirabiliter declamat sermo propheticus, q̄ feruenti captiuitatis angustia decocti, transferant illas ubi sub dñis hoibus captiui, à malignis quoq; spiritibus (qm̄ sunt impcēnites) deuorent. Sequit. **Uenite ad Bethel, & impie agite ad Galgala, & multiplicare p̄uaricationē, & offerre uictimas uestras, tribus diebus decimas uestras, & sacrificare de fermentato laudem, & uocare uoluntarias oblationes, & annunciate.** Sic enim uoluntatis filij Israhel. **Gratissimus est hic modus locutionis, quo nūc dicit: Venite & facite sic & sic, & eadē illoz facta ipse oderit q̄ hæc dicit: Non est hoc uolentis & relinquētis, nō ueritatē sed expellētis, nō adhortātis sed indignātis.** Idcirco recte subiūxit & subiūgere debuit, sic em̄ uoluitis filij Israhel. Ac si dicat: Propterea dico, uenite ad Bethel ubi est deus ueſter, uictulus ueſter, quia sic uoluitis, & hæcenus uenistis: propterea dico, impie agite quia impie agit̄ & impie agere uultis: dico, uenite ad galgala, ubi etiā lōge ante uictulos Hieroboam idola quia uenitis & uenire uultis: dico multiplicare p̄uaricationē, quia multiplicatis & multiplicare uultis: dico offerre mane uictimas uſa tribus diebus decimas uſas: quia offerre & offerre uultis eis qbus nō debetis. Triū nāq; dierū solēnitates adulterastis, de qb; lex dicit, iuro de qb; ego in lege dixi, Tribus uicibus p̄ singulos annos mihi festa celebrabit̄. f. azyrōrum & solēnitatē mensis primitiuorū & solēnitatē in exitu anni. Solēnitates istas ita uas adulterastis, ut non mihi sed ueſtris eas uitalis celebraretis: ne quid uulgo deesse uideret̄ diuitiæ iocunditatis. Sigdem & in mense octauo, quinta decima die mēſis, cōstituit rex ueſter Hieroboam diem solēnē fanis suis & uitalis in excelſis, in similitudinē solēnitatis quæ celebrabat̄ in Iuda. Item dico, sacrificare de fermentato laudem; quia sic facitis & facere uultis: **fermentati fermento ueteri, fermento malitiæ & neqtiæ, cōtra omnem sanctæ & spūalis legis authoritatē, q̄ fermentatū qd̄ in sacrificio prohibet offerre.** Dñs uſis ita placet ut sitis fer

Iurauit dominus in sancto suo

Heb. 6
Luc. 4.

3. Reg. 12.

Jud. 3.

Exo. 23.

3. Reg. 12.

Luc. 2.

mentati, & sine azymis sinceritatis & ueritatis. Illis ergo de fermentato sacrificare laudem, quia mihi speciosam de ore uestro, cum sitis peccatores, non potestis sacrificare laudatione. Hæc omnia facientes, uocate uoluntarias oblationes & annunciate, quia sic facitis, & sic facere uultis, ut sacrificia quæ uestris offertis uitalis, eisdem nobis honoretis, quibus ea quæ mihi offerunt, nunc cupat auctoritas legis. Holocaustum, & per pectus, & pacifica, & hæc annunciate in sono tubæ & cytharæ, in tympano & choro, in chordis & organo, in cymbalis clare sonantibus, in cymbalis iubilantibus: ita ut fortius & altius catarisse iudicemini, quam tribus Iuda uel domus David in templo dñi, quia plures estis. ¶ Hæc omnia (sicut iam dictum est) non intentione uolentis, sed indignatione dicta sunt derelinquentis: sicut & alia multa quæ reperiuntur. Exempli gratia: ut illud, quod traditori suo dixit idem dominus. Quod facis, fac citius. Item: Amice, ad quid uenis? Et in Apocalypsi legitur: Et qui nocet noceat adhuc, & qui in sordibus est fordescat adhuc. Denique hæc & cætera huiusmodi non sunt dicta iubentis siue uoluntarie concedentis, sed permittentis & derelinquentis, eo quod non ignoret (sicut Sapientia dicit) quoniam iniqua est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & quoniam non potest imitari cogitatio illorum imperpetuum. Quid longius petitis dei iustitiam excusari oportet responsis? Semetipsum præsentis loco causis excusat ipse subiunctis. Ait enim: **Unde & ego dedi uobis stuporem dentium in cunctis urbibus uestris, & indigentiam panum in omnibus locis uestris, & non estis reuersi ad me dicit dominus.** ¶ Nimirum cum dicit & non estis reuersi ad me, conuincit eos incorrigibiles fuisse, seipsum autem curam competentem ut corripuerentur per flagellum famis adhibuisse. Magnitudinem flagelli magnitudinem famis quæ illos corripuit, mirabiliter exprimit, dicendo: Et ego dedi uobis stuporem dentium in cunctis urbibus uestris, subiungendo, & indigentiam panum in omnibus locis uestris. Idem enim est ac si dicat: quia fames non tam diuturna cibis tam rarus extitit, ut cum quippiam reperiret qualicumque cibi dentes obstupesceret, uelut re insolita offensis: legitur quippe, regnante Ioram filio Achab super Irahel, famem tam magnam factam esse in Samaria, ut uenderet caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cadi stercoreis columbarum quinq; argenteis. Sublequuta est euestigio famis anno septem, quem & Heliseus prædixit loquens ad mulierem, cuius uiuere fecerat filium, dicens: Surge & uade tu & domus tua, & peregrinare ubicumque reppereris. Vocabit enim dominus famem, & ueniet super terram septem annis. Cum tanta esset seueritas disciplinæ corripientis, mirum quod nullus regum Irahel recessit à peccatis Hieroboam, id est, ab aureis uitalis, quæ Irahel tam pertinaciter rebellis tam duræ ceruicis extitit, ut ad dominum deum suum nequaquam reuerteret. Unde & digne improprians, & non estis reuersi ad me, dicit dominus. Sequitur. **Ego quoque prohibui a uobis imbrem, cum adhuc tres menses superessent ad messem, & plui super unam ciuitatem & super ciuitatem alteram non plui.** ¶ Pars una conpluta est, & pars, super quam non plui, aruit, & uenerunt duæ & tres ciuitates ad unam ciuitatem, ut biberent aquam, & non sunt faciæ, & non redistis ad me dicit dominus. ¶ Non solum stuporem dedi dentium in cunctis urbibus uestris, & indigentiam panum in omnibus locis uestris, sed & prohibui à uobis imbrem cum adhuc superessent tres menses usque ad messem, quæ appellatur pluuia serotina, & agris Palestinæ aruisque sitientibus uel maxima necessaria est: ut quando herba turgebat in messem & triticum parturiebat, nimia siccitate marcesceret: & ita pereunte frumento & fame urgente, sitis quoque ardorem & bibendi penuriam sustinerent. In illis namque locis præter paruos fontes omnes cysterne aquæ sunt. Et si imbres diuina ira suspenderet, maius sitis, quam famis periculum est. Et ne forsitan putarent, hoc lege naturæ, & astro cursu ac uarietate temporum urbibus & populis accidisse: super unam urbem, & super agros eius pluere se dicit, & ab altera imbre suspedere, ut duæ & tres ciuitates pergant ad aliam ciuitatem, & tamen non satientur aquarum potibus. ¶ Talis dispensatio inuicem satis pro argumento esse poterat ad comprobandum, quod non casu sed cælestis iudicij ratione illa siccitas euenisset. Habebat autem firmiorem propheticum sermonem, cui non attendunt. Propter quod & magis inexcusabiles sunt. Denique & famem illam siue stuporem dentium, de quo supra dictum est, Heliseus propheta prædixit loquens ad mulierem cuius uiuere fecerat filium, & dicens: surge uade tu & domus, & peregrinare ubicumque reppereris

Ioh. 13
Math. 26
Apoc. 22

Sapia. 12.

4. Reg. 6.

4. Reg. 18.

Inexcusabiles
fili Irahel

Vocabit enim dñs famem & ueniet super terram septē annis: & siccitatem siue prohibiti-
nem imbrū Helias prædixit & quodāmodo fecit, dicens ad Achab: Viuit dñs deus Israhel
in cuius conspectu sto, si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei uerba. Cui uacabat in-
terea saltē suspicari qd casu mala illa cōtingerent, uel dubitare an cœlesti iudicio pueniret.
Adde qd idem Prophetæ tanti nominis tantaq; uirtutū, simul cū sermone pphético cœle-
stia signa dederūt, per quæ miserabilis Israhel, nisi rationē orīnino perdidisset, instrui poterat,
quod neq; uituli Hieroboam, neq; Baal, neq; portenta quæ pro dijs colebant, quicq; edent
aut ualerent, sed solus esset deus qui eduxerat illos de Aegypto per Mosen & Aaron. Signa
dem Helias, qui oratione orauit ut nō plueret, si numeres, octo præclara signa fecit. Heliseus
us uero sedecim, duplaj uidelicet quantitate secundū postulationē qua postulauit dicēte He-
lia: Postula quod uis ut faciam tibi anteq̄ tollar à te, & dixit: Obsecro ut fiat duplex spiritus
tuus in me. Quoniam intendebat Heliseus hoc postulans, nisi illo, ut per miraculoꝝ efficaciam
am erranti populo ueri dei declararet gloriam: Et tamen non redistis ad me dicit dominus
quia uidelicet per hæc omnia nō potuit effici, ut illoꝝ uituloꝝ miserabilis cultus saltem uicium
regis tempore relinqueretur. Sequitur L Percussi uos in uēto uirēte, & in aurigine mul-
titudinem hortorum uestrorum & uinearum uestrarum, oliueta uestra & ficeta ue-
stra comedit eruca, & non redistis ad me dicit dominus. In temperantis erat luxuria
hortos multiplicare: maxime cum peccato siue ex iniquitate, sicut fecit Achab, qui locutus
est Naboth & dixit: Da mihi uineā tuam, ut faciā mihi hortū holē: & quia ille dare noluit,
occidit & possedit. Bene igit in talibus percussit eos uento urente & aurigine & eruca com-
dente, quia nō sine magno dolore perire uiderent quæcunq; tali uel tanta sibi instantia mul-
tiplicauerant: sed nō profuit eis adhibita correptio, non enim redistis ad me dicit dominus.
L Misit in uos mortem in uia Aegypti, percussi in gladio iuuenes uestros usq; ad
captiuitatem equorum uestrorum, & ascendere feci putredinem castrorum uestro-
rum in nares uestras, & non redistis ad me dicit dominus. Per omnia flagella, & in-
menda eruditur Israhel. Vnde & eo tempore, quo ab Aegyptijs auxilia postulabant, misit
in eos mors, & percutiuntur gladio iuuenes eorū, & equos, quos sibi contra præceptum dei
multiplicauerant, captiuitas læua cōcludit, ut putredo castrorū uiuentiū nares impleat. Vnde
tamen hæc uia Aegypti potest & altius intelligi, uidelicet quæ non sit excursus corporis sed
mentis, iuxta quod & in alio Propheta dominus dicit. Et nunc quid tibi uis in uia Aegypti,
ut bibas aquam turbidam: Eiusmodi uiam Aegypti, quæ uidelicet (ut iam dictum est) non
corporis est, sed mentis dñs per Mosen interdixit his uerbis: Non poteris alterius gentis ho-
minem regē facere qui nō sit frater tuus: Cūq; fuerit cōstitutus, nō multiplicabit sibi equos,
neq; reducet populū in Aegyptū equitatus numero subleuatus: præsertim cū dñs præcep-
erit uobis, ut nequaq; amplius per eandē uia reuertamini. Nimirū statim ut cōstituerit super
regē Hieroboā filiū Nabath, ille eqtatus numero subleuatus (sup plures em̄ q̄ domus Da-
uid, i. sup decē tribus regnauit) pplm̄ reduxit in Aegyptū, nō pedibus eūdo in Aegyptū, sed
faciēdo uitulos aureos scdm̄ morē Aegyptiū. Igit & ubi dixit primo, ego dedi uobis im-
porē dentū: & deinde ubi dixit: ego q̄q; phibui à uobis imbrē, & cū dicit, percussi uos in uento
uirēte, nō incōgrue subaudiū, in uia Aegypti, quā hic tandē exp̄ssit dicēdo, misi in uos mortē
in uia Aegypti, i. ppter uia Aegypti, ppter peccata Hieroboam q̄ peccare fecit Israhel, ut
eū similē faceret Aegyptijs in colendis uitulis, sicut iā dictū est scdm̄ morē Aegypti. Et
ppter causam illā mala oia uenerūt sup eos, quæ hic se fecisse dñs cōmemorat, intētiōe cor-
rigendi. Et nō redistis (inquit) ad me, nunq̄ em̄ uitulos eosdē reliquerūt cuiuslibet mali gra-
uifictionis oppressi magnitudine. Sequit. L Subuerit uos sicut subuerit deus Sodo-
mam & Gomorrhā, & facti estis quasi torris raptus de incendio, & non redistis ad
me dicit dominus. Quapropter hoc tibi faciā Israhel. Ante illa Prophetæ huius
tpa nihil tale illi populo euenerat, quale fuit illud qd Sodomā & Gomorrhā subuerit deus.
Ergo quis p̄terito tpe dicat, subuerit uos, de futuro itelligēdū ē, ac si dicat, subuertā uos. Hæc
em̄ pphetis nō inusitatū ē, ut p̄teriti tps uerba nunciēt uēturæ res. Nec uero dubiū, quin de-
cem tribuū præuidens captiuitatē, Iudæ quoq; siue Hierosolymæ p̄uiderit subuersionē p̄-
infra. 6. sc̄tum cum postmodum dicat ipse, Væ qui opulenti estis in Syon, & confiditis in reuer-
Santo

Helias octo,
Heliseus sedecim
miracula
edidit.

4. Reg. 2

3. Reg. 21.

Via Aegypti
euagatio mē-
tis.

Hier. 2

Deut. 17.

Subuerit, id
est, subuertā.

Infra. 6.

Samaritæ. Cum ergo dicat subuerti uos sicut subuertit deus Sodomā & Gomorrhā simul, & decem tribuū captiuitatē & Iudæorū prænunciat subuersionē, quæ nimis magis q̄ decē tribuū captiuitas subuersiōi Sodomæ & Gomorrhæ filis extitit: quia incendio ciuitas Hierusalē tam à Babylonijs q̄ à Romanis cōflagrata est. Et qm̄ subiūgit. Et facti estis quasi torris raptus de incendio & nō redistis ad me, magis de ultia quā fecerūt Romani, q̄ de prima p̄ Babylonios facta, placet itelligi subuersiōe. Nā in illa Babylonica subuersiōe nō adeo cordis duri fuerit, sed redierunt mente ad dominū, ita ut per annos septuaginta corpore mererētur redire in locum suū post istam uero quæ à Romanis facta est, in incredulitate & duritia cordis persistunt. ¶ Et quis nō miretur q̄ congrua similitudine deuorati sunt? Facti estis (inquit) quasi torris raptus de incendio. Eteñ sicut torris de incendio raptus, manifesto signo demonstrat id quod est, scilicet de incendio se esse raptū, neq; dubitari aut dissimulari potest quin arserit: ita Iudæi ducti in omnes gentes captiui, nō finit eos obliuisci, qualiter uel quā ob causam deus illos subuerterit. ¶ Nec mirum aut iustū, q̄ sicut Sodoma & Gomorra sunt subuersi: quia uidelicet iniquitas eorū peccato Sodomæ & Gomorrhæ maior extitit, testāte Hieremia cum dicit, Et maior effecta est iniquitas filiarū populī mei peccato Sodomæ quæ subuersa est in momento. Nam q̄ uere maior effecta sit iniquitas Iudæorū q̄ Sodomæ peccatū probat subiungendo, & nō cœperūt in ea manus. Quid em̄ est qd̄ dicit, & nō cœperūt in ea manus? Legimus, quod in ea, dum apud Lothi iustū hospitaretur dñs, uallauerunt domum à puero usq; ad senem om̄is populus simul, & dixerunt, Educ huc uiros, ut cognosca mus eos. Magna iniquitas, sed nō cœperūt in ea manus. i. nō usq; ad effectū operis progressum est. Iniquitas autē Iudæorū quo usq; progressa est: Cum hospitaret in Hierlīn, & pascha celebrasset dñs, uallauerunt eū exeuntes cū gladijs & fustibus, & cœperunt in ea manus, uidelicet eū quē in Sodoma nō cœperūt manus: cœperūt (inquā) cōprehenderunt, illuserunt, flagellauerunt, occiderunt. Igitur iure sicut Sodoma subuersa sunt: nisi q̄ pars eorū, quasi torris raptus de incendio, sup̄fuit, qd̄ in eo ualet ut celebrior per totū orbē sit memoria Christi, maxime ex monimēto cōbustionis eius modi, cunctis cōmendata populis, iuxta illū iam superius memoratū uersiculū psalmi: Deus oñdit mihi sup̄ inimicos meos ne occidas eos, ne quādo obliuiscant populi mei. Disperge illos in uirtute tua. ¶ Quod deinde subiūgit quapropter hoc faciā tibi Iſrahel, eiusdē tāte subuersiōis arbitramur esse cōminationē, & idcirco utroq; illā tpe uidelicet præterito & futuro denūciari: quia nimirū iam tunc quidē factū uel fixum erat in p̄posito dei: in re autē nondū factū sed lōge post erat futurū, eo q̄ perseverarēt in malis, sicut toties iā iproperauit, scilicet per uices quinq; dicendo: & nō redistis ad me. Sequit̄ L. Postq; autem hæc fecero tibi, præparare in occursum dei tui Iſrahel, quia ecce formans montes, et creans uentum, ⁊ annuncians homini eloquium suum, facies matutinā nebulā ⁊ gradiens super excelsa terre, dñs deus exercituum nōmen eius. Notādū in primis, & uigilāter intueđū, q̄ cū hactenus ad pluralē nūm̄ sermo factus sit. dicēdo: Et ego dedi uobis stuporē dētiū, & nō estis reuersi ad me. ego q̄q; phibui a uob̄ imbrē & nō redistis ad me: misi i uos mortē in uia Aegypti, & nō redistis ad me: subuerti uos sicut subuertitē Sodoma & Gomorra, & nō redistis ad me: Nūc ubi magnæ gr̄æ magnā cōsolationē p̄mittit uocē suā qd̄ nō mutat, ita ut omisso pl̄i nūero, ad singularē sermo fiat, dicēdo: Quapropter hæc faciā tibi, postq; hæc fecero tibi, p̄parare in occursum dei tui Iſrahel. ¶ Ostiū nobis a p̄te illo, q̄ habet clauim David, primū illud sentimus, qd̄ p̄nti loco p̄ singularē nūm̄ merū Iſrahel ab illis pl̄is numeri filijs suis totiens percussis, & taliter subuersis, & nō reuersis ad Dñm, tantū differt quantū bonæ oliuæ radix a ramis suis, ramis reprobis, ramis p̄ incredulitatem fractis, sicut Ap̄lus dicit. Oportebat autē fractis naturalibus ramis, ramos olestri sancti & bonæ radici eiusdem oliuæ inseri usq; ad plenitudinem numeri electorum, id est, eorū qui ad uitam sunt præordinati, quod & factum est & fit. Vnde idem Ap̄stolus uniuersique nostrum qui ex gentilitate uenimus dicit, Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem, cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis oliuæ factus es, nō ligloriari aduersus ramos. Quod si gloriaris, non tu radicē p̄. i. r. te, &c. Igitur qd̄ ait quapropter hæc faciā tibi Iſrahel, seueritatis est dei prædicentis, qd̄ ramos n̄les propter incredulitatem frangere deat, qd̄ uero subiūgit: Postq; autē hæc fecero tibi, p̄pare in occursum dei tui Iſrahel, bonitatis

Sicut torris raptus de incendio.

Maiores Iudæi q̄ Sodoma iniquitas. Thren. 4

Gen. 19.

Psal. 78.

Apoc. 3 Duplex Iſrahel

Rom. 11

COMMENTARIVS RVPER ABBA LIB. II.

bonitatis est eiusdē dei, promittentis illi bonæ oliuæ .f. Iſraheli, qui per fidem meruit ut eſſet hæres mundi, q̄ oleaſtrū inferere debeat eius radici, tanto bonoꝝ prouētū ramoꝝ qui inſerunt, ut nullum ſentiat damnū de naturalibus ramis ſuis, qui fracti ſunt. Præparare ergo (inquit) in occurſum dei tui. i. in tua fide ſuſcipe aduentum Chriſti filij dei, dei tui, ſaluatoris tui.

Aduentus Chriſti.

¶ Et quaſi quæreret Iſrahel, ad quid ſibi dictū ſit, in occurſum dei tui, ſubiungit & dicit: Quia ecce formans montes, & creans uentū, & annuncians homini eloquiū ſuū, faciēs matutinā nebulam, & gradiens ſuper excelsa terræ, dñs deus exercituum nomen eius. Idcirco dixit, præparare in occurſum dei tui: quia ecce ſubaudiť, uenit: quia in proximo eſt talis ac tantus, qualem & quantū iſta deſcriptio mirabilis poſtulat intelligi: quē cum ſuſceperis præparatus in paucis, occurrēs in Apoſtoliſ, radicem tuā aperiet ferro uel ſarculo uerbi euangelici, de quo fracti ſunt tot naturales rami, & damna tua reſtituet ſcđm admirandā elocutionē eius, quæ ex uerbis præſentibus intelligenda eſt, propheticae ueritatis. ¶ Primo illud clare uidentium,

Chriſtuſ uere deus.

& cum amore ſuſcipiendum, firmiterq; tenendū eſt, quia cum perſona altera de altera loquitur, & ipſe qui loquitur eſt dñs: & illud de quo loquitur, commendās dicit, dñs deus exercituum nomē eius. Quid aliud optaremus, niſi ut dei filium Ieſum Chriſtū, æque ut patrem eius deum eſſe dñm deum exercituum, ſpiritus ſanctus per os prophetarū teſtificaret. Re-

Formās montes

nimig; quæ prædicant, congruunt tanto nomini eius, nec em̄ alius poteſt eas facere, niſi qui ſit dñs deus. Formans (inquit) montes. Poterat dicere, formans lucem & extendens cœlum, ſiue fundans terram, & effundens maria: nam de filio prædicari hæc æque ut de patre uerū eſt: ſed magis ad rem præſentē pertinuit ut diceret, formans montes. Quare? Videlicet quia de Sodoma ſermo ceptus eſt, dicendo: ſubuerti uos ſicut ſubuertit deus Sodomā & Gomorram. Legimus autē, ubi Sodoma ſubuerſa eſt, dixiſſe dñm ad Loth. Salua animā tuā, nolite ſpicere poſt tergum, ne ſtes in om̄i circa regione, ſed in monte ſaluū te fac, ne & tu ſimul per-

Gen. 19

reas. Dixit quoq; Loth. Quæſo dñe mi, quia inuenit ſeruus tuus gratiā corā te, & magnificatiſti miſericordiam tuā quā feciſti mecū ut ſaluares aiām meā, nec poſſum in monte ſaluari, ne apprehendat me malū & moriar. Eſt ciuitas hæc iuxta, ad quā poſſum fugere, parua eſt ſaluabor in ea. Igit ad illam ſcripturam nos mitti arbitramur, dum in iſta, poſtq̄ dictū eſt ſubuerti uos ſicut ſubuertit deus Sodomā & Gomorrā ſubiungitur: Præparare in occurſum dei tui Iſrahel, quia ecce formans montes: Nimig; qui illic dixit, in monte ſaluū te fac, ipſe hic dicitur formans montes, cū dicit de illo pater: Ecce formans montes. Subuertēs namq; gentem illam Iudaicā ſicut ſubuertit deus Sodomā & Gomorrā, formauit euangelicæ perſonæ ſionis mōtes: & dixit Loth. i. homini declinanti à malo (Loth em̄ interpretat declinatio) & dixit (inquā) homini uolētū declinare à malo Sodomæ & Gomorræ, in mōte ſaluū te fac. Fruere p̄fectiōe euāgelica, ita ut ne ſaltē uxorē quæras. Et ille quidē in illoꝝ p̄ſona qui inſeruit ſunt, myſtica nobis uerba formauit dicēs: nec poſſum in mōte ſaluari, qđ eſt à nobis dici, non

1. Cor. 7

poſſumus euāgelicæ p̄fectiōe frui, ne forte iramur, & melius eſt nubere q̄ uri. Veruntmōdi tū aſcenderūt in mōtes illos, quos iſte dñs formauit. i. apprehenderūt p̄poſitum euangelicæ & aplicæ p̄fectiōis, uidelicet neq; nubentes, neq; uſti: ſed in p̄poſito uirginali, ita uiuēt

Montes quos Chriſtus forſmat

ſicut angeli dei. Mons primus & maximus om̄i montiū, quos in aduentu ſuo formauit iſte dominus deus exercituum: beata eſt uirgo Maria, de cuius carne carnem aſſumpſit Chriſtus dei filius abſq; opere coniugali, ſecundum uiſionem propheticam qua uiſum eſt, qđ abſcilius eſſet lapis de monte ſine manibus, & comminueret omne regnum mundi. Et quidem mirabile eſt, qđ formauerit montem de quo ipſe tanq̄ lapis abſcideretur: ſed nihilominus mirandum eſt, qđ de illa ſancta ciuitate Syon cœleſti alia ſcriptura dicit: Et homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus. Poſt iſtum montem & alios montes in aduentu ſuo formauit

Pſal. 86.

idem dominus deus exercituum. .f. Apoſtolos ſuos, quorū ad p̄fectionem quicūq; efficaciter tendit, ſubuertiōnis, quā illā Sodomā. i. perſidiā Iudaicā ſubuerſam eſſe conſtat, periculi magnifice euadit, ſimulq; & ſecurus ē à tribulatiōe carnis, magnū hñs refrigeriū, qđ p̄ſentis coſignificat, dū p̄miſſo: ecce formās mōtes, ſubiūgit, & creās uentū. Quid em̄ per uentū loco præſenti delectabilis placet intelligi, quam bonā temperiē carnis continentis uel uerū dulciter ſpirantem in illis montibus ſanctis. Hæretici ex hoc loco creaturā eſſe arguunt, ſunt ſpiritu ſanctū, uidelicet propterea quia uerbum 717 Hebraicū, latine interpretat Spiritus

Hæretis contra ſpiritum ſanctum.

Atque

At uero & uentus & spiritus eodem uerbo appellatur, ait beatus Hieronymus. Cum ergo essent peruersæ intentionis, neq; uentū neq; saltem spiritū hominis, sed spiritū sanctū uoluerunt intelligi tam paruo tāq; fragili instrumēto tam magnam roborare uolentes impietate, q; spiritus sanctus creatura sit. Quapropter placet magis castæ fidei talis translatio uerbi p̄di cti & creans uentū, q̄ & creans sp̄m. Licet legendo spiritū possemus & deberemus nequaquā spiritū sanctū, sed spiritū intelligere uel hoīs uel quorūlibet animatiū, aut certe nihilominus uentū iuxta illud: Ignis, & grando, nix, glacies, spūs procellarū. Pulchre igit post Sodomorū subuersionē atq; incendiū, q; qui euadere cupit dicit illi, in monte saluū te fac. Et creans uentū, id est, instruens summos euangelicæ prædicatōis uiros, & casto illoꝝ proposito dulce præstans refrigeriū, ut ne saltem moleste incalescant aliqñ carnis ardore, usq; ad tentationis impatiētiam. Montes isti nimirū sancti & pulchri sunt, & possunt suis meritis his q; tentant auxiliari. Quapropter & Psalmista dicit: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxiliū mihi. Et quia posse hæc nō à semetipsis habent, sed à domino, continuo subiungit: Auxiliū meum à domino. Montibus istis, id est, sanctis Apostolis & cuilibet homini, qui secundum illorū exemplū tendēs ad perfectionē. Dignū est, accipere uentū roris flantē, siue contra Babylonicā fornacē, siue cōtra ardentē Sodomiticū sulphurē, familiarius reuelari solet illud, quod est in sanctis scripturis occultum, sicut de illis Euangelista narrat: quia tūc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. ¶ Bene ergo, cum dixisset: formans mōtes, & creans uentos, subiunxit: & annuncians homini eloquium suū. Idem enī est, ac si dicat: Et ipse est sanctus & uerus, q; habet clauem Dauid, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit, & cui uult aperit sensum ut intelligat archana scripturarū. Cui autē angelorū uel hominū cui, in quā præter solū & uerū deū prædicatio ista cōuenit, annūciās homini eloquiū suum? Deniq; & angelus sanctus & hō sanctus eloquiū sæpe annūciauit, nunq̄ autē eloquiū suum, sed tm̄ eloquiū dei annūciauit aut annūciare debuit. Nam oēs quotquot uenerūt, annūciando eloquiū suū, fures sunt & latrones: & idcirco nō audierūt eos oues, neq; audire debuerūt, utpote à semetipsis loquētes, de cordibus suis pphetātes. Illū qui eiusmodi est, contēni & nō timeri, imō & interfici sacra lex iubet. Propheta, inquit, q; arrogātia deprauatus, uoluerit loqui in noīe meo, quæ ego nō præcepi illi ut diceret, aut in noīe deorū alienorū, interficiet. Itē qd̄ in noīe dñi Propheta ille p̄dixerit, & nō euerit, hæc dñs nō locutus est, sed p̄ tumorem animi sui ppheta cōfinxit, & idcirco nō timebis eū. De tali mō suum eloquiū annūciādi uel sermonē suū faciēdi, dñs ipse apud calūniatores suos excusat se, cū dicit: Mea doctrina non est mea, sed eius q; misit me. Quid est enī, mea doctrina nō est mea, nisi ac si diceret, nō est, si cut uos existimare uultis, à me ipso cōficta, & nulla rerū ueritate subnixā? Subiūgit enī, & dicit: Si quis uoluerit uoluntate eius facere, cognoscat de doctrina, utrū ex deo sit, an ego à me ipso loquar. Itē discipulis suis dicit: Et sermonē quē audistis nō est meus, sed eius q; misit me patris. Igit̄ cū dicit: Et annūciās homini eloquiū suū; magnā paucis syllabis autoritatē diuinitatis eius astruit; quia solus est deus qui suū eloquiū annūciando uerax sit. ¶ Cum autem annūciaturus est, magnā plerūq; præire sinit ignorantia, ut postq̄ annūciauerit, sciat quicūq; illi cui annūciauit: quia nihil habet qd̄ nō acceperit. Vnde cū dixisset: Et annūciās homini eloquiū suū. Pulchre subiūxit, faciēs matutinā nebulā. Exempli ḡsa: Huic Amos priusq̄ annūciaret eloquiū suū, matutinam fecerat nebulam, id est, prius pastore ruscicū q̄ illustre fecit Prophetā. Item & Apostolos prius permittit obcæcatū cor habere, ita ut diceret illis. Adhuc & uos sine intellectu estis, quomodo nondū intelligitis, quē sensum aperiret eis, ut intelligerent scripturas. Hoc uere magnum est, & in laudem sapientiæ eius, hic decuit commemorari: q; illis, quibus annūciando eloquiū suū proposuit ostendere clarū scientiæ solē, prius obducit uel obduci permittit hebetudinem cordis & ignorantia quasi matutinā nebulam, ut cū depulsa nebula solē uiderint, nō glorientur quasi nō acceperint. ¶ Quod deinde subiungit: Et gradiens super excelsa terræ, licet in bonam partem possit intelligi, q; scilicet, ista excelsa sunt montes, quos ipse (sicut iam dictum est) formauit; tamen quia non dixit: Et habitans in excelsis, sed gradiens super excelsa terræ, & excelsa sæpius in malo intelligunt (solus enim deus uere dicitur & est excelsus) possumus hic intelligere irā, quæ cōsequuta est Hierlm̄ terrenā generationē excelsam, p̄ eo q; annūciatū sibi iam dictū dñi non recepit, sed reppu

Psa. 74.8.
Ventus refrigeriū contra tentationes

Psal. 70.

Dani. 3.

Luc. 24.

Apoc. 3

Annunciāns eloquiū suū

Ioh. 10

Deut. 18.

Iohan. 7

Iohā. 14

Faciēs matutinam nebulam.

Matth. 18

COMMENTA RVPER ABBA LIB II.

Michę. 7 reppulit eloquium. Deniq; & alius Propheta dicit: Quod scelus Iacob: nonne Samaria: & quę excelsa Iudę: nonne Hierusalem: Super hæc excelsa gradiens. Dicitur dominus fr

Exo. 33. ascendēs, scilicet ad delendum ea, sicut dixit ad Mosen: Loquere filijs Israhel: Populus d

Luc. 27. uidens. Erit enim (inquit) pressura magna super terram, & ira populo huic. Vnde cum d

xisset: & gradiens super excelsa terrę, miro modo subiunxit, dominus deus exercituum

men eius. Nam uere iste est dominus deus exercituū, cui non solum in cœlo scientes famo

lantur legiones angelorum, sed etiam in terra nesciētes eum seruierunt exercitus Romano

rum, & uindicauerunt sanguinem ipsius & sanguinem prophetarum eius, omnemq; sang

nem iustū qui effusus est sup terrā, à sanguine Abel iusti sicut prædixerat ipse dñs. Sequi

L. Audite uerbum istud quod ego leuo super uos planctum domus Israhel. C

dit, non adiciet ut resurgat, uirgo Israhel: proiecta est in terra sua, non est qui sus

tet eā. Miro mō, ubi præmiserat, & gradiens super excelsa terrę, dominus deus exercituum

nomen eius: uerba ipsius annunciantis homini eloquium suū, cum grandi exclamatione, p

nunciat. Audite (inquiēs) uerbum istud quod ego leuo super uos planctum domus Israhel

¶ Nonne sic habemus in euangelio, qđ iste dominus annuncians eloquium suum, & nō in

ditus, leuauit planctum, prædicendo futurę, ut ad subuersionem illoꝝ mitteret Romano

exercitum: leuauit (inquam) planctum. Hierusalem, Hierusalem (inquiens) quę occidis p

phetas, & lapidas eos qui ad te sunt missi, subiungens. Ecce relinquetur domus uestra de

ta: Nonne planctus erat super eos in altum eleuatus, cum totiens diceret ibidem: Uæ uobis

scribæ & pharisæi hypocritę, qui clauditis regnum cœlorum ante homines: uæ uobis qui

comeditis domos uiduaz: uæ uobis qui circuitis mare & aridam, ut faciatis unum profan

& cum fuerit factus, facitis eum filium gehennę duplo quam uos: uæ uobis qui dicitis, qđ

cūq; iurauerit per templum nihil est, qui autē iurauerit in auro templi, debet: uæ uobis qui

cimatis mentam & aurę & cyminū: uæ uobis qui mundatis quod de foris est calicis & p

psidis: uæ uobis qui similes estis sepulchris dealbatis: uæ uobis qui ædificatis sepulchra p

phetaz & ornatis monumenta iustoz. Vere planctus est magnus, & quod maius est, motu

ne lachrymis. Nam sicut alius Euāgelista narrat: Videns ciuitatem fleuit super illam, dice

Planctus do
mini sup Hie
rusalem
Mat. 23

Luc. 19

Matth. 23.

Rom 11

In Sodomis
ne decem qui
dē boni sunt
inueni.

Gen. 18.

Ait. Non delebo ppter decē. Hoc animaduerso, iā nunc dixit, subuertit uos sicut subuertit deus Sodomā & Gomorrā: simul intendisse illū nō dubitemus, ut diceret illā aut, quæ Sodomā fuerat, scilicet ecclesiā de gētibus, nō subuertā. Quā ob causam? Videlicet, ppter antiquā sententiā. Debeo em̄ fidelis esse amico meo fideli Abraham, ut ubicūq; inuenero decē iustos, nō deleā ciuitatē propter eos. Ecce aut̄ non solū decē in ecclesiā gētū iustos inueniā, uerū etiā centū unde prius egrediebātur mille, id ē unde nullus ante relinquebatur, sed abibant omnes in uias suas, sine deo, alieni à salute, qui uidelicet om̄es intelligūtur p mille. Millenario nāq; nūero uniuersitas significari solet, ut illic. Memor fuit in seculū testamēti sui, uerbi quod mādauit in mille generationes. Porro centenariū & denariū nūero pfectio significari solet, ut illic. Centuplū accipiet. Et in libro Machabæorū legimus. Iudas autem Machabæus, qui decimus fuerat, secesserat in desertū locū. Decimus nāq; id est, in patere na decē pceptorū lege pfectus. Tales utiq; scilicet centesimi et decimi, id est pfecti, in urbe uel ecclesiā gētū relinqueūt, unde prius mille egrediebātur, id ē uniuersi cōdemnabātur: & propter eos qui pfecti erūt, ceteri peccatores qdē, sed pœnitētes, in die iuditiū ser uabūtur, & relinquentur in domo Israhel, uelut oleastri in bonā oliuā inserti pro naturalib; ramis, qui fracti sunt. Quātitate qdē plus est in centū de mille q̄ in decē relinqueūdis de cen tū: sed ratione æqualitas in utroq; est, q̄ uidelicet sicut cētēnus milleni, ita decēnus cētēni, decima pars est. Bene aut̄ per decimā sanctificatio iustitiæ siue iustorū intelligitur, quia ni mirū ex decreto legis, rerū omniū decimatio, pars dñi est. Eadem q̄ presenti loco dicimus, siue intelligimus, ex alterius pphete, scilicet Esaiā lectione cōprobātur. Cum em̄ dixisset, exēca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte uideat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & cōuertat, et sanē eum: usq; quō dñe, do nec desolētur ciuitates absq; habitatore, & domus sine homine, & terra derelinqueū deser ta. Quibus utiq; uerbis frangēdos esse ramos naturales (de qbus iā diximus) significabat, cō tinuo subiūxit. Et multiplicabit quæ derelicta fuerat in medio terræ, & adhuc erit in ea dea cimatio, & cōuertetur, et erit in ostensionē sicut Therebinthus, & sicut quercus, quæ extēdit ramos suos. Semen sanctū erit id qd̄ steterit in ea. Nimirū eadem in isto & in illo iustorū sanctificatio siue multiplicatio sub sacramēto decimationis (quæ pars dñi siue altaris eius le gitima est) recte intelligitur. Et pulchre Israheli bonæ radici inferendorū multiplicitas ra morū de cūctis gētibus, tanq̄ ex oleastro, sub noie decimationis repromittitur: quia uideli cet ille primus decimas rerū suarū deo uouisse legit. Si fuerit dñs mecū (ait) & custodierit me in uia per quā ambulo, & dederit mihi panē ad uescendū, & uestimētū ad induendū, re uertusq; fuero prospere in domū patris mei, erit mihi dñs in deū, & lapis iste, quem erēxi in titulū, uocabitur domus dei: cūctorūq; quæ dederis mihi, decimas offerā tibi. Pulchra uis cōsuetudo, pulchra recōpensatio. Israhel in domo dei decimas gētū se relicturū promittit. Cū em̄ dixisset, urbs de qua egrediebātur mille, relinqueūtur in ea decem, addidit, in domo Israhel. Pfectio qui tantas illi salutis siue saluādorū copias destinabat, nō uane sic premisit & sic plocutus est, preparate in occursum dei tui Israhel. Sequitur. Quia hec dicit do minus domui Israhel, querite me & uiuetis, & nolite querere Bethel, & in Galgala nolite intrare, & in Bersabeē nō trāsibitis, quia Galgala captiua ducetur, & Be thelerit inutilis. Querite dominum & uiuite, ne forte cōburatur ut ignis domus Joseph, & deuorabit & nō erit qui extinguat Bethel. Locus iste per coniuñtionē: q̄ sic incipit, quia hæc dicit dñs domui Israhel: ad superiora nos remittit, ubi sic dictū ē ex p̄sona dñi. Venite ad Bethel & impie agite, ad Galgala, & multiplicare p̄uaricationem &c. quæ ita finiuit. Sic em̄ uoluitis filij Israhel. Est em̄ sensus. Dixi uobis superius, quasi uerbo adhortātis. Venite ad Bethel, & impie agite: sed nō est hoc adhortātis siue uolentis, imō in dignātis & odientis, quia si uoluntas queritur domini, hæc potius uult, et hæc pro uolūtate sua dicit. Nolite quærere in Bethel, & in Galgala nolite intrare. Ibi quærētes nō utiq; uiuetis, sed potius moriemini: q̄ uidelicet nō ibi sum ego deus uiuus et uiuificās, sed ibi ē aureus uirulus, nō dico mortuus, nec em̄ aliqñ fuit uiuus, siue animatus: sed dico ubi est uirulus ut deus uester, neq; mortuus, neq; uiuus, sed tamē mortificās, quia qui querūt illū, moriuntur. Nolite ergo querere Bethel, & in Galgala nolite intrare, qui est locus Idolatriæ, & in Ber

Mysteriū in nūeris, mille, & decē. EPhe. 2. Psal. 104. Math. 19. 2. Macha. 8.

Decima pars domini. Leui. 27. Esa. 6.

Israhel deo pri mus decimas uouit. Gene. 28.

Supra. 41

Q. sabbæ

COMMENT. RVPER. ABBA. LIB. II.

fabee nō transibitis, ubi p̄tinaci errore Idola adorare cōsueuistis. ¶ Notandū deinde q̄ cum dicit, quia Galgala captiua ducet, & Bethel erit inutilis: de Berfabee tacet, quia uidelicet uicinis decē tribubus urbs nō ē Berfabee, quæ erat in Tribu Iuda, illo tēpore neq; capta neq; destructa est. Hæc dñō dicente, statim suā p̄pheta per propriā p̄sonā, pro bona uoluntate adhortationē subiūgit, querite (inquiēs) dñm & uiuite, ne forte succēdatur ut ignis domus Ioseph: quā propter Hieroboam, qui de tribu Efraim, et de domo fuit Ioseph, decē tribus sentire debemus, q̄ appellabant Iſrahel, & ex maiore populi parte nomē pristinū possidebant. Duæ autē tribus, quæ regebātur à stirpe Dauid, qui de tribu Iuda fuit, uocatae sunt Iudas, & possidebāt Hierusalem, in qua erat templū dei. Cūq; successa fuerit domus Ioseph deuorabit atq; cōsumet Bethel, & nō erit qui extinguat, cum à regibus suis fuerit succēda.

Domus Ioseph.

¶ Hæc omnia sic dicta sunt, ut cū in superficie literæ, uel uocis p̄pheticæ tēporis tūc inſtitis captiuitatē denūtiat, qua decē tribus in Assyrios postmodū transferēdæ erāt: nihilominus subtiliter inſpecta Iudeorū captiuitate, quæ nūc usq; dispersa manet, cōueniāt. Quod ut intellectu planius fiat, prius dicendū, quia Bethel domus dei, Galgala uolutabrū, Berfabee puteus iuramētī interpretatur. Quis autē illā nesciat quondā domū dei, de qua uane gloriabātur Iudæi cōfidentes uerbis mēdatij & dicentes, templū dñi, templū dñi, tēplū dñi.

Hiere. 7.

Porro uolutabrū illorū, cerimoniarū carnales erant, imō sunt, ex quo Christi crucifixionis uolutabrū inq̄, ita ut Aplus pro detrimētō illos habeat, & arbitretur ut stercorea, nō sint auctoritate p̄phetica. Nā in Malachia. Ecce ego (inquit dñs) proſiciā uobis brachiū, et dispergā sup vultū uestrū stercorem solē nitatū uestrarū. Puteus autē iuramētī erat illis p̄funda cupio ditas auri et argenti, & in tantū puteus iuramenti, ut iuramētū in auro nimie p̄ferret iuramentis quod iuratū esset in altari, siue in tēplo, unde dñs. Væ uobis, (inquit) duces cæci qui dicitis quis quicūq; iurauerit per tēplū, nihil est: qui autē iurauerit in dono qd̄ est sup illud, debet iuraturū q̄rite me & uiuetis (ait Christus qui uere uita est) & nolite querere in Bethel, id est, in domo dei quæ cū debuisset esse domus orationis, facta est spelunca latronū: quia sic ut p̄pheta p̄dixerā. Reliqui domū meā, dimisi hereditatē meā, facta est mihi hereditatio mea quasi spelunca hyenæ. Nolite me q̄rere illic, quia sum ibi, ex quo uolentibus illis me lapidare abscondi me & exiui de tēplo. Et in Galgala nolite intrare, id ē, uolutabrū ueteris cerimoniarū cōtemnite, & habete iā pro stercore, ut ne saltē circūcidamini illa carnis circūcisione.

Phil. 3.
Malach. 2.

Mat. 23

Iosue populū circūcidit in Galgalis: quia si circūcidamini, Christus uobis nihil prodest. In Berfabee, nō transibitis, id ē, auaritiæ pharisaicæ p̄funditatē, quā periuria cōsequuntur, nō secretū erat qd̄ sequitur, quia Galgala captiua ducetur, et Bethel erit inutilis: simulq; et qd̄ subiūgitur, q̄rite dñm et uiuite, ne forte cōburatur, ut ignis domus Ioseph, et deuorabit, et non erit qui extinguat Bethel: Illa nāq; Bethel, quæ debuit esse domus dei siue Christi, cuius p̄pū tenuit Ioseph, nō solū inutilis facta, uerū etiā p̄pter inutilitatē igni cōbusta est, et deuorauit eā ignis, et nō fuit qui extingueret, quin etiā inuisibiliter quoq; nūc ardet usq; ad inter-

Iohan. 2.
Hiere. 17.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Iohan. 8.

Gala. 5.

Peruerrere iudiciū grandis culpa est.

Esaï. 5.

Cur p̄pheticæ sunt obscuræ.

¶ Nota respicere, ut nō dubitemus spiritū p̄pheticū potius futurū tēpus p̄spexisse, quo illi

pessimi occidēdo Christū, impleturi erant mensurā patrū suorū. Nā & si illa potissima propheta pars in isto & in ceteris prophetis & abscondita siue aperta est: propterea nimirum operta est quia crudeles atque rebelles illi patres, non solummodo prophetas aut scribentes occiderent, quod fecerunt: uerum etiam scripturas incenderent & perderent, si tale sacramentum in obscura litera non fuisset absconditum. Proinde quod sequitur. Et facientem Arcturum & Orionem, & covertentem in mane tenebras, & diem nocte mutantem, qui uocat aquas maris & effundit eas super faciem terrae, dominus est nomen eius. Opportunum de eodem Choro testimonium esse non dubitemus, quia uidelicet persona haec magis quam persona patris, opus habebat propter nos defendi scripturarum testimonium, quod sit factor syderum, noctisque & diei, imo & omnium quae facta sunt, quia sine ipso factum est nihil. Quare autem cum omnium factor sit, praesenti loco tantummodo dicitur factor Arcturi & Orionis, diei & noctis, & pluuiae super terram effundendae: uidelicet ut cum potentia creatoris, gratia quoque mystice commendet eiusdem saluatoris. Arcturus namque quod in caeli axe constitutus, septem stellarum radiis fulget, semper uersat, & nunquam mergitur, imo & dum uersat, erigitur. Orion autem in ipso pondere temporis hyemalis oritur: suoque ortu tempestates excitat: & maria, terrasque perturbat. Unde apud beatum Iob, ubi dicit, quod facit Arcturum & Orionem & Hyadas & interiora austrum: per Arcturum, qui (ut iam dictum est) semper uersat, & nunquam mergitur, exponente beato Gregorio sanctam intelligimus ecclesiam, quae septiformi spiritu stabilita, persecutiones iniquorum sine cessatione tolerat: sed tamen usque ad mundi terminum sine defectu perdurat. Per Orionem uero sanctos martyres, qui pondus persecutionis molestiamque passuri, ad caeli faciem quasi in hyeme uenerunt. At uero quoniam antiquam noui hominis Christi diuinitatem istis uel his similibus testimoniis confirmare & confirmata esse cupimus, dulcius & delectabilius esse arbitramur, si intra uniuersitatem eiusdem sanctae ecclesiae personas illas quae digito demonstramus, quarum propter similitudinem competet hic Arcturum & Orionem fecisse dicat, qui personis illis posterior est homo natus. Itaque per Arcturum, quod (ut iam dictum est) septem stellis fulget, pristinos intelligimus patres, ex quibus Christus secundum carnem, scilicet Abraham, Isaac, & Iacob: eorumque coniuges Sara & Rebecca, Rachel & Liam. Ista namque septem personae, ueluti Arcturus septem stellis fulgidus, semper uersat, & nunquam mergebatur, id est, per omnem uitam suam, propter fidem dei peregrinando, de loco ad locum proficisceretur, neque dissidentes unquam in terram pristinae natiuitatis suae reuertebatur. Nunquam Abraham in Chaldaea reuersus est, cum tot in locis & interdum saepe uigete peregrinaretur: quin etiam ad seruum suum, caue (inquit) ne quando filium meum reducas illuc, cum de Mesopotamia loqueretur, ubi habitabat cognatio eius, ex quo tempore Thare pater eius de Chaldaea fuerat egressus. Quanto magis haec uentisset ne in Chaldaea filius suus reduceretur: Igitur cum dicit, facientem Arcturum per pulchrum est intelligi de deo & homine Christo, quod antequam nasceretur, & in caelo factor stellarum, & in terra factor extitit patrum & matrum suarum, uelut septem stellarum fulgentium Abraham & Sarae, Isaac & Rebecca, Iacob & Rachelis atque Liam. Per Orionem uero Moysen intelligimus, quod nimirum sicut Orion in ortu suo (ut iam dictum est) tempestates excitat, & maria, terrasque perturbat: ita ut in aduentu suo decem plagarum tempestatibus Aegyptum quasi sauit, maria diuisit, & Pharaonem cum curribus & equitibus eius submersit. Hoc uero multum ad commendandam maiestatem diuinitatis hominis Iesu Christi, quod tale Orionem fecerit, quem tantopere aduersarii eius praeserebant ei, dicentes, Nos scimus quia Moysi locutus est deus, hunc autem nescimus unde sit. Hoc ipsum, quod uidelicet illum Orionem fecerit, pulchre & sapienter ipse innuit, quoniam illis dicens, in lege autem Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare, inclinans se deorsum digito scribebat in terra, significans se ipsum esse, cuius digito scriptae fuissent tabulae quas Moyses accepit, cuius sibi insidiose obieciatur autoritas. Post illum Arcturum & Orionem fecit & illud quod mirabiliter significat dicens, & covertentem in mane tenebras, & diem nocte mutantem. Etenim quoniam fecit tale Arcturum & tale Orionem, id est, quoniam condidit patres supra dictos, & Moysi dedit legem, gentes tenebrae fuerunt, quia dei notitia non habuerunt: sed quando factus est homo, tenebras illas in mane covertit, quia gentes euangelicae praedicatione illuminauit. E contra, die nocte mutauit, quia Iudaeam in qua prius notus erat deus, cuius notitia deus est, propter perfidiam in caecitate reliquit. Post haec etiam & illud mirabile fecit, quod doctores ex gentilitate assumpsit, quorum doctrina mundum omnem repleuit. Hoc significat subiungendo, qui uocat aquas maris & effundit eas super faciem terrae. Secundum litteram istud fere quotidie est.

Arcturus & Orion.

Gene. 24.

Moses uelut Orion.

Iohan. 9.

Ibid. 8.

Doctores ex gentibus, uelut pluuia ex mari.

Q 2 Aquas

COMMENT. RVPER. ABBA. LIB. II.

Aquas enim maris amarissimas, aethereo colore suspensas excolat & eliquat in dulcem pluviam viarum saporē, instar medicinalis cucurbitae, quae calore superioris gyri humorē & sanguinem sursum trahit. Ex quo discimus unde sunt pluviae. Nimirum iuxta hanc similitudinē quod multos de profunditate seculi, de falsis & amaris gurgitibus gentiliter liberalibus & philosophicis redundantes studiis, superna gratia vocavit, eorumque aquaticam scientiam in dulcedine ecclesiarum convertit, eisque & ore loquentibus, & calamo scribentibus, facie terrae, fidem ecclesiarum plurimis libris, tractatibus copiosis, quasi compluendo sufficienter inebriavit. Hinc Psalmista dicit, *Visitasti terram & inebriasti eam. Item pluviam voluntariam segregabis deus hereditati tuae. Quod dicit voluntariae, hoc est, voluntarie, nullisque precedētibz meritis datae.*

Psalm. 64 Dominus inquit nomen est eius. Constanter vere & fiducialiter confitendū est coram hominibus, coram regibus & coram ducibus suae iudicibus, coram cunctis gentibus, & contra laudantes inimicos eius, quia talis & tātus talia & tāta faciens dominus est, et hoc est nomen eius, quāvis ad tempus fuerit despectus, quāvis ad horam fuerit crucifixus, et in sepulchro iaceat mortuus. Sed perseveraverunt negare illum inimici eius, dicētes. *Nolumus hunc dominum esse, nolumus hunc regnare super nos. Quid ergo sequitur? Qui vastitatem & depopulationem non audivit illius & depopulationem super potentem affert. Quis vastitatem & depopulationem non audivit illius & depopulationem super potentem affert.*

Luc. 19 *Male robusti Iudaei.* **Male robusti Iudaei.** *Male robusti Iudaei.* *Male robusti Iudaei.*

Robustus & potens presenti loco mirabiliter dicitur, unde populi robusti & potentis? Robustus namque & potens presenti loco mirabiliter dicitur, unde licet pro eo quod cum robusto superbia, cum potente audacia contra istum, cuius (ut iam dictum est) nomen est dominus, populus infelix cōsurrexit, non ut vere fortis contra infirmum, sed ut vere freneticus contra medicum; et male robustus eiecit, male potens occidit, male robustus et male potens post resurrectionem eius a postolos eius persecutus ē, & eiecit atque reppulit ipsum quod volebat illi loqui verbum dei. Idcirco vastitatem super talem robustum, & depopulationem super tale potentem attulit, in hoc ipsum servientibus Romanis, multo plus fecerat famulatibus Assyris obsequētibz iudicio eius Babylonis, ut et decē tribus in Assyris irrevocabaliter, et laudata et Babyloniam tempore statuto revocandus transmigraret. Hoc maxime quod quasi per Romanos passus ē, ille robustus et potens fecit, hic dominus non parcendo aut cōpatiendo, sed quasi subridendo, propter illud quod dixerant tanquam cauti & providi, ne forte veniant Romani et tollant nostrum & locum & gentem, subridendo inquit iuxta quod in persona eius sapientia dicit. *Ego quocumque intruero & locum & gentem, subridendo inquit iuxta quod in persona eius sapientia dicit.*

Iohan. 11. *Prover. 1.* **Subr. 10.** *Subr. 10.*

interitu uestro ridebo, & subsannabo cum vobis quod timebatis advenire. Proprie subridere possimus appellare, quoniam quis irascitur, & apertis paululum labijs ridere se simulat, ut irae magis ostendat. Talibus verbis circa dominum, quod nullus motus patitur, idcirco scriptura, ut satis quantum potest affirmet, quod dominus, quāvis natura sit clemens, nullatenus tamen robustus et potens, id est in peccato superbientium, miseratur, sed sicut item dicit scriptura, testes potenter tormenta patientur, exiguo autem conceditur misericordia. Eū qui talis et tātus est, qui talia et tāta potest, convertitis (ait) in absinthium, ut cum sit natura dulcissimus, cum est amarus quasi contineat dulcedinem, et totius irae quasi subridendo super vos effundat amaritudinem. Nunc quasi quereret aliquis, quomodo vel quod agendo tā dulce in absinthium sibi convertere poterit convertitur ad interrogantē et dicit. **Oderunt corripientem in porta, et loquentem perstricte abominati sunt.**

Sapien. 9. *Vigilanter hic animadvertendū est, ut non in incertū, vel per coniecturam diffiniamus robustum illum et potentem, cuius vastitatem suae depopulationem iuste subridere videtur dulcis dominus, cōversus in absinthium. Non dicit peccaverunt, suae admiserunt quippe quod in porta, id est in iudicij, quae in porta civitatis agi solebat, esset corripientem; neque dicit im- perfectae locuti sunt, sed corripientem (inquit) oderunt, loquentem perfectae abominati sunt.*

Peccatū irremissibile. *Hoc est irremissibile peccatum: haec robustiorum est atque potentum, non ignorantia suae infirmitatis peccare, sed peccatū superbe defendendo, corde in peccatū corripientem quod odibile et abominari illud, quod audeat loqui perfectae, id est non sibi placētia sed malis actibus repugnātia. Quia autem in porta corripuit, ut quod perfectae locus est. Corripuit quod eos David, et plerumque perfectae locus est, atque idcirco oderunt illum et abominati sunt, dicentes, quod nobis pars in David, uel quod hereditas in filio Isaac: et istud quicquid, quod haec ipsa loquit, et ceteros prophetas oderunt et abominati sunt. Veruntamen sicut cetera, ita et istud in uno Christo iuste corripiente, et perfecte loquentem debant in porta. Item. Cum his qui oderunt pacem, erant pacifici, cum loquar illis impugnabam me gratias.*

3. Reg. 12. *Christum praedicantibus oderunt gratis.* **Psal. 28** *Psal. 119*